บทความวิจัย

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน แบบ Heritage Handprint ในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษา ชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ่า

Development of a Community-Based Cultural Tourism Model Using the Heritage Handprint Approach in San Kamphaeng District, Chiang Mai Province : A Case Study of 10 Mhong Hlong Phaya community

ปลินดา ระมิงค์วงศ์[1]

Palinda Ramingwong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chiang Mai Rajabhat University

วันที่รับบทความ : วันที่ 5 มิถุนายน 2568

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 8 ตุลาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 5 พฤศจิกายน 2568

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

E- mail: palinda@g.cmru.ac.th

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน “10 โหม้ง โหล่งผญ๋า” 2) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint โดยมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 3) เผยแพร่รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวสู่สาธารณะ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสำรวจชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal - PRA) การสัมภาษณ์เชิงลึก และการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบ A-I-C (Appreciation Influence Control) ขอบเขตของการวิจัยครอบคลุมทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า บางชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่แล้ว ขณะที่บางแห่งยังไม่เคยจัดกิจกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ทุกชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ จากการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบ A-I-C ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ทั้ง 10 ชุมชนต้องการการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และการจัดการระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การวิจัยนี้เสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบ Heritage Handprint ซึ่งเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละโหม้ง การมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังมีการทดลองจัดกิจกรรมใน 4 ชุมชนหลัก และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างการรับรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ “10 โหม้ง โหล่งผญ๋า”

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint, ชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

ABSTRACT

This research aims to: 1) examine the tourism potential in the “10 Mhong Hlong Phaya” community area; 2) develop a Heritage Handprint cultural tourism model through community participation; and 3) disseminate the tourism model to the public. The study employed Participatory Action Research (PAR) using a qualitative research approach. Data were collected through Participatory Rural Appraisal (PRA), in-depth interviews, and A-I-C (Appreciation–Influence–Control) participatory workshops. The research focused on community tourism resources to facilitate the creation of community-based cultural tourism activities. The findings revealed that while some communities had already established cultural tourism activities, others had never organized such initiatives. Nevertheless, all ten communities demonstrate the potential to develop tourism activities. The A-I-C participatory workshops with key informants further indicated that all communities required support in knowledge development, budget allocation, and public transportation system management to accommodate tourists effectively. Based on these findings, the study developed a Heritage Handprint cultural tourism model that emphasizes the unique identity of each mhong, community participation, and the preservation of local wisdom. The project also implemented pilot tourism activities in four communities, and produced promotional materials to raise public awareness and promote cultural tourism within the “10 Mhong Hlong Phaya” area.

Keywords: Cultural tourism, Heritage Handprint Cultural Tourism, 10 Mhong Hlong Phaya community

บทนำ

สันกำแพง เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นดินแดนที่ร่ำรวยไปด้วยความงดงามทางประวัติศาสตร์ที่สั่งสมผ่านการเข้ามาของผู้คนหลากหลายกลุ่มต่อเนื่องกันมา เมื่อพูดถึงอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ คนทั่วไปอาจจดจำภาพของงานศิลปหัตถกรรมที่เฟื่องฟูในอดีต นับตั้งแต่ประมาณ 200 ปีก่อน ที่พระครูอินถา พระประจำวัดบ่อสร้าง เดินทางธุดงค์ไปยังถิ่นไทลื้อบริเวณชายแดนเมียนมาร์ และได้สังเกตเห็นศิลปะการทำร่มของชุมชนท้องถิ่น เมื่อเสร็จสิ้นการธุดงค์และกลับสู่วัด ท่านได้สอนและสนับสนุนให้ชาวบ้านบ่อสร้างหาวัสดุมาทำร่มตามแบบที่ท่านได้เรียนรู้มา โดยการแบ่งส่วนงานให้ชุมชนต่าง ๆ ช่วยกันผลิต ส่งผลให้เกิดเครือข่ายช่างทำร่มที่ขยายตัวไปทั่วหลายชุมชนในพื้นที่อำเภอสันกำแพงและดอยสะเก็ด ความสำเร็จนี้ได้กระตุ้นให้ชาวบ้านพัฒนาทักษะด้านงานหัตถกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นงานไม้ การทอผ้าไหม การผลิตกระดาษสา งานจิตรกรรม และศิลปกรรมสาขาต่าง ๆ จนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ทำให้อำเภอสันกำแพงได้รับการจดจำในฐานะเมืองท่องเที่ยวด้านศิลปหัตถกรรมผ่านร้านจำหน่ายสินค้า โรงงาน และศูนย์สาธิตการผลิต ภาพรถทัวร์คันใหญ่ที่พานักท่องเที่ยวมาตามแหล่งหัตถกรรมของสันกำแพงกลายเป็นความทรงจำของผู้คน (สุดารา สุจฉายา, ม.ป.ป.) แต่ในปัจจุบันภาพของอำเภอสันกำแพงเปลี่ยนไปจากเดิมมาก เมื่องานหัตถกรรมของอำเภอสันกำแพงเริ่มซบเซา เนื่องจากตลาดที่เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการเติบโตของตลาดออนไลน์ และการแข่งขันในตลาดโลกที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะจากประเทศจีนและประเทศในภูมิภาค รวมไปถึงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปี พ.ศ. 2563 ทำให้ภาพในปัจจุบันของอำเภอสันกำแพงจึงไม่ใช่แบบที่คุ้นเคย คนในชุมชนที่เคยเป็นผู้ผลิตงานฝีมือชั้นดี ต้องปรับเปลี่ยนอาชีพไป เช่น เมื่อไม่มีคำสั่งซื้อที่มาจากต่างประเทศ หลายหมู่บ้านได้มีการปรับเปลี่ยนโรงงานเป็นร้านอาหาร ร้านกาแฟ หรือบางคนก็ไม่ได้ประกอบอาชีพหัตถกรรมที่ทำงานที่บ้านอีกเลย (The Momentum, 2567)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความซบเซาทางเศรษฐกิจของอำเภอสันกำแพง พบว่า มีความพยายามฟื้นฟูกลุ่มและพัฒนาตลาดที่มาจากฐานความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยมีการรวมตัวของตัวแทนจากชุมชนโหล่งฮิมคาว ตำบลสันกลาง แหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์ ตำบลสันกำแพง กาดจาวเขินชุมชนวัดสันก้างปลา ตำบลทรายมูล บ้านจ๊างนัก ตำบลบวกค้าง ศูนย์เรียนรู้หนองพญาพรหม ตำบลออนใต้ รวมถึงพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยใหม่เอี่ยม และศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง ตำบลต้นเปา ซึ่งทั้งหมดอยู่บนฐานของความคิดที่ต้องการสืบต่อจุดเด่นของความเป็นสันกำแพงที่มีฐานจากงานฝีมือโดยพยายามร่วมกันสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวหัตถกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ผลักดันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน ผ่านชื่อ “6 โหม้ง โหล่งผญา”[2] (ประชาธรรม, 2566) และต่อมาได้มีการขยายเครือข่ายเพิ่มอีก 4 โหม้ง ได้แก่ โหม้งโรงตีมีด ตำบลแม่ปูคา โหม้งปั้นหม้อดิน

[2] คำว่า **“โหม้ง”** ในภาษาเหนือ แปลว่า พวก หรือ กลุ่ม ส่วนคำว่า **“โหล่ง”** ในภาษาเหนือแปลว่า พื้นที่ หรือ ย่าน และ คำว่า **“ผญ๋า”** (สะกดตามที่ชุมชนกำหนด) ในภาษาเหนือแปลว่า ปัญญา เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า 6 กลุ่มในพื้นที่แห่งปัญญา

ตำบลห้วยทราย โหม้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม ตำบลแช่ช้าง และโหม้งสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรมตำบลร้องวัวแดง กลายเป็น “10 โหม้ง โหล่งผญ๋า” ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอสันกำแพงให้มีการสานต่อคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับงานศิลปหัตถกรรมที่หลากหลายซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ จึงเป็นที่มาของงานวิจัยนี้ซึ่งเป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์อย่างสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด “คนเฒ่าเล่าผญ๋า คนรุ่นใหม่ปี๊กบ้านมาสร้างสรรค์” (คนรุ่นใหญ่ถ่ายทอดภูมิปัญญา คนรุ่นใหม่กลับบ้านมาสร้างสรรค์) ผ่านการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนแบบใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว โดยเน้นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถศิลป์ในพื้นที่ชุมชนเครือข่าย 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า และได้ลงมือทำงานศิลปหัตถกรรมร่วมกับชุมชน เปรียบเสมือนเป็นการประทับรอยมือของนักท่องเที่ยว (Handprint) ไว้ในพื้นที่ และเป็นการต่อลมหายใจให้กับภูมิปัญญาในท้องถิ่นด้วยความร่วมมือของนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ทั้งคนรุ่นใหญ่และคนรุ่นใหม่ โดยชาวบ้านทั้ง 10 ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและนำเสนอเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวต่อไป เนื่องจากมีงานวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวประกอบด้วยการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวบนสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถเชื่อมโยงกลุ่มนักท่องเที่ยวกับชุมชนและผู้ประกอบการให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกัน (อัจฉริยาพร คันธมาลาเจริญ, 2564)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน “10 โหม้ง โหล่งผญ๋า”
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน “10 โหม้ง โหล่งผญ๋า”
3. เพื่อเผยแพร่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint ออกสู่สาธารณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการสำรวจสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal-PRA) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบสร้างสรรค์ หรือ A-I-C (Appreciation Influence Control) มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย จำนวน 35 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรม หรือเป็นคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นผู้มีความสนใจอยากผลักดันให้ชุมชนของตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถเข้าร่วมโครงการตลอดการวิจัยได้ ซึ่งได้มาจากการแนะนำของผู้นำกลุ่ม 10 โหม้ง มีขอบเขตการดำเนินงานครอบคลุมการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า และการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage handprint การทดลองท่องเที่ยว และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์แต่ละข้อ ดังนี้

1. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า ในส่วนนี้ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสำรวจสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal - PRA) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว สถานที่น่าสนใจ กลุ่มผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อร่วมกันค้นหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage handprint ที่เหมาะสมกับชุมชน

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage handprint แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า การศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบสร้างสรรค์ หรือ A-I-C (Appreciation Influence Control) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 35 คน เพื่อเป็นการสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์ข้อนี้ ได้ดำเนินการใน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นเห็นคุณค่า (Appreciation: A) เพื่อพูดคุยเรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาในชุมชนที่ผ่านมา และสอบถามความคาดหวังในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus group) ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการปฏิสัมพันธ์ (Influence: I) เป็นการระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโหม้ง รวมถึงเหตุผลและปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจให้เกิดความต้องการที่จะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวตามที่เสนอ

3. การเผยแพร่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint ออกสู่สาธารณะ ใช้วิธีการขั้นที่ 3 ของกระบวนการ A-I-C ได้แก่ ขั้นการควบคุมเพื่อให้เกิดความสำเร็จ (Control: C) ด้วยการวางแผนดำเนินการ ได้แก่ การทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ในรูปแบบของคลิปวิดีโอและแผนที่การท่องเที่ยวพร้อมรายละเอียดกิจกรรม ซึ่งจะนำเสนอผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ของแต่ละโหม้ง (เจน จันทรสุภาเสน และคณะ, 2563)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์และการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และเข้ารหัสข้อมูล (Coding) ตามประเด็นที่สำคัญ เช่น ข้อมูลภูมิปัญญา กิจกรรมการท่องเที่ยว สถานที่ที่น่าสนใจ ราคา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลด้วยการตรวจสอบร่วมกันของผู้ให้ข้อมูล (Member checking) และนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เพื่อนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนของทั้ง 10 โหม้ง จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากทุกขั้นตอนการวิจัยมาจัดทำเป็นคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์ และแผนที่ประชาสัมพันธ์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage handprint ในชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า เพื่อประชาสัมพันธ์สู่ภายนอกต่อไป

ผลการวิจัย

1. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

ในส่วนนี้ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสำรวจสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal - PRA) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้ง 10 โหม้ง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

ลำดับ	โหม้ง	แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	กลุ่มผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวของชุมชน
1	ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- ศูนย์ฯ ร่มบ่อสร้าง - พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยใหม่เอี่ยม	- ชมการสาธิตทำร่มบ่อสร้าง - เพ้นท์ร่มหรือพัดกระดาษสา	- กลุ่มศึกษาดูงาน - กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
2	กาดจาวเขิน ชุมชนวัดสันก้างปลา ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- กาดจาวเขิน - เฮือนไทเขิน - ร้านสหรีจันตา - วัดสันก้างปลา - วัดทรายมูล	- ช้อปปิ้งผลิตภัณฑ์ชุมชน - เที่ยวชมเรือนโบราณ - ทำเวิร์กชอปเรียนรู้เกี่ยวกับชาออแกนิกส์	- นักท่องเที่ยวในพื้นที่ - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
3	บ้านจ๊างนัก ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- พิพิธภัณฑ์บ้านจ๊างนัก - บ้านจ๊างกาแฟ - วัดป่าตาล	- เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ - แกะสลักช้าง เขียนลายเส้นเติมสีรูปช้าง - ชมการแกะสลักช้าง	- กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ - กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย - กลุ่มนักเรียน นักศึกษา

ลำดับ	โหม้ง	แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	กลุ่มผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวของชุมชน
4	ศูนย์การเรียนรู้หนองพญาพรหม ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- วัดป่าตึง - วัดเชียงแสน - หนองพญาพรหม - อ่างเก็บน้ำปงห้วยลาน - หมู่บ้านปงห้วยลาน - ออนใต้ฟาร์ม	- แกะสลักรูปสัตว์ 12 นักษัตรและลงสี - สานกระเป๋าจากวัสดุทดแทน - ตัดตุงลายดอกไม้ - ทำดอกไม้ประดิษฐ์	- กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
5	โหล่งฮิมคาว ตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- ฉำฉามาร์เก็ต - วัดสีมาราม - ร้านค้าต่าง ๆ ภายในชุมชน	- เวิร์กชอปของร้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมปักผ้า ทำสบู่ ทำเทียนหอม ทำผ้ามัดย้อม	- คนในพื้นที่ - กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
6	โรงตีมีดแม่ปูคา ตำบลแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- โรงตีมีด - วัดพระนอนแม่ปูคา - ร้านกาแฟหมาใจดำ - โรงหล่อพระกุลวัฒนา	- ฝึกตีมีด - ฝึกลับมีด	- ผู้ที่สนใจกิจกรรมตีมีด - กลุ่มเยาวชน - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
7	แหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์ ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- กองดีมีศิลป์ - ข่วงสันกำแพง - วัดป่าแดง	- ทอผ้ากี่จิ๋ว - ทำหมวกกะโล่ - ทำขนมพื้นฐาน - สานตาแหลว - ตัดตุง	- กลุ่มศึกษาดูงาน - กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
8	โรงปั้นหม้อกองดีห้วยทราย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- โรงปั้นหม้อ - โรงงานทำผลิตภัณฑ์จากไม้มะม่วง	- ปั้นหม้อดินและเผาหม้อดินแบบโบราณ	- นักเรียนนักศึกษา - กลุ่มศึกษาดูงาน - ชาวต่างชาติผู้สนใจการปั้นหม้อ
9	กลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	- กลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม - นาแปลงใหญ่ - พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านปื๋นกะล่างอุ้ยเปิงบ้านน้ำจำ	- เวิร์กชอปปักผ้า - เวิร์กชอปผ้ามัดย้อมด้วยสีธรรมชาติ - ศึกษาดูงานด้านการจัดการกลุ่ม	- กลุ่มศึกษาดูงาน - นักเรียนโรงเรียนนานาชาติ - กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ
10	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านม่วงชุม	- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	- เวิร์กชอปการทำเครื่องประดับและพวงกุญแจจากหญ้าแฝก	- กลุ่มศึกษาดูงาน - นักเรียนนักศึกษา

ลำดับ	โหม้ง	แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	กลุ่มผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวของชุมชน
	ตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่		- เวิร์กชอปลูกประคบสมุนไพร - แช่เท้าด้วยสมุนไพร	

จากการสำรวจพื้นที่ชุมชน 10 โหม้ง พบว่า บางโหม้งมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว เช่น ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง โหล่งฮิมคาว บ้านจ๊างนัก เป็นต้น ในขณะที่บางแห่งทำกิจกรรมในรูปแบบของการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่จะมีคนมาศึกษาดูงานและทำกิจกรรม เช่น กองดีมีศิลป์กลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม และศูนย์เรียนรู้หนองพญาพรหม ในขณะที่บางแห่งยังไม่เคยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเลย เช่น โรงตีมีดแม่ปูคา โรงปั้นหม้อกองดีห้วยทราย ดังนั้น การทำกิจกรรมนี้จึงเป็นการให้แต่ละโหม้งได้ทบทวนและค้นหาศักยภาพของตนเองเพื่อเตรียมตัวสำหรับการออกแบบนวัตกรรมการท่องเที่ยวแบบ Heritage handprint ร่วมกันในขั้นตอนต่อไป

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

การศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบสร้างสรรค์ หรือ A-I-C (Appreciation Influence Control) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 35 คน ภายใต้หัวข้อ “การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ Heritage handprint ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม” เพื่อเป็นการสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์ข้อนี้ ได้ดำเนินการใน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นเห็นคุณค่า (Appreciation: A) เพื่อพูดคุยเรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาในชุมชนที่ผ่านมา และสอบถามความคาดหวังในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการมีปฏิสัมพันธ์ (Influence: I) เป็นการระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโหม้ง โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

2.1 จากการทำกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการขั้นที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาในชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีดังต่อไปนี้

1) การขาดประสบการณ์ กล่าวคือ บางโหม้งไม่มีประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาก่อน หรือบางแห่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเยี่ยมชมสถานที่ แต่ไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว

2) การขาดการประชาสัมพันธ์และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากบางโหม้งประกอบอาชีพเกี่ยวกับงานหัตถศิลป์และหัตถกรรมและมีลูกค้าประจำอยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้จัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว จึงขาดการประชาสัมพันธ์ หรือบางโหม้งมีความสนใจอยากจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ขาดองค์ความรู้ ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) การขาดบริการรถสาธารณะที่นักท่องเที่ยวจะใช้บริการไปยังโหม้งต่าง ๆ ได้ เนื่องจากแต่ละโหม้งตั้งอยู่ภายในชุมชนที่ต้องมียานพาหนะจึงจะสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังต้องหาทางออก

ในส่วนของความคาดหวังของชุมชน 10 โหม้งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ทั้ง 10 โหม้งมีความคาดหวัง ดังนี้

1) ต้องการให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เป็นที่รู้จักและเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ และทำให้ภาพจำของสันกำแพงที่เคยเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในอดีตฟื้นคืนกลับมา

2) ต้องการให้มีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์และเรียนรู้คุณค่าทางด้านวัฒนธรรมของเมืองสันกำแพง และเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ไม่มองว่าอำเภอสันกำแพงเป็นเพียงทางผ่านไปยังที่อื่น ๆ

3) ต้องการให้มีกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างฝีมือและงานด้านวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาให้กับทั้งนักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ภายในชุมชน ซึ่งหากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติ และสามารถสร้างรายได้ให้ด้วยก็จะทำให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงคุณค่าและเป็นแนวทางในการสืบทอดงานฝีมือที่สามารถทำเป็นอาชีพภายในชุมชนของตนเองได้

4) ต้องการให้มีบริการรถขนส่งสาธารณะหรือรถรับส่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปยังโหม้งต่าง ๆ

5) ต้องการให้มีสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ 10 โหม้ง เช่น แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวหรือคลิปวิดีโอเพื่อนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละโหม้ง

2.2 จากการทำกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการขั้นที่ 2 ได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโหม้ง ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนของแต่ละโหม้ง

ลำดับ	โหม้ง	กิจกรรม	รายละเอียด
1	ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง	การแนะนำสถานที่	- แนะนำศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มฯ
		การบอกเล่าเรื่องราว	- บอกเล่าที่มาของร่มบ่อสร้าง
		การให้ชม	- ชมการสาธิตการทำร่มกระดาษสาตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนการวาดร่ม
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- นักท่องเที่ยวลงมือวาดร่มกระดาษสา
		การให้ชิม	- ยังไม่มีการให้บริการในส่วนนี้
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพคู่กับผลงานของตนเอง
		การขายของ	- ร่มกระดาษสาและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากกระดาษสา
2	กาดจาวเขิน	การแนะนำสถานที่	- แนะนำชุมชนบ้านสันก้างปลา
		การบอกเล่าเรื่องราว	- แนะนำกระบวนการทำงานของบ้านสันก้างปลาที่มีการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการและรูปแบบการจัดการชุมชน
		การให้ชม	- ชมบ้านโบราณ - ชมกาดจาวเขิน (ทุกวันอาทิตย์) - แนะนำงานประจำปี (ประเพณี) “สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทเขิน”
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปภาคเกษตร (การปลูกพืชอินทรีย์) - กิจกรรม เวิร์กชอปนอกภาคเกษตร (วิถีชีวิตประจำวัน)
		การให้ชิม	- รับประทานอาหาร ขนมประจำถิ่น น้ำชาสมุนไพรคอมบูฉะ
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับผลงานของตนเอง - นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับเฮือนไตโบราณ
		การขายของ	- สินค้าในกาดจาวเขิน (ทุกวันอาทิตย์) - ผลิตภัณฑ์ผ้าปัก
3	บ้านจ๊างนัก	การแนะนำสถานที่	- แนะนำตำบลบวกค้างและสถานที่ตั้งของบ้านจ๊างนัก
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าเรื่องการค้นพบช้างเผือก พลายภูบาลรัตน์ และการถวายช้างเผือกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2509 ที่บ้านแม่ผาแหน - เล่าเรื่องราวที่มาของสล่าเพ็ชรและบ้านจ๊างนัก

ลำดับ	โหม้ง	กิจกรรม	รายละเอียด
		การให้ชม	- เดินชมพิพิธภัณฑ์บ้านจ๊างนัก และชมการทำงานของสล่าช่างไม้
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- ฝึกแกะสลักไม้ ซึ่งสามารถจัดเป็น เวิร์กชอประยะสั้นและระยะยาวได้ - ลอดท้องช้างไม้เพื่อความเป็นสิริมงคล
		การให้ชิม	- ชิมกาแฟจากร้านบ้านจ๊างนัก
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายรูปกับซุ้มประตูทางเข้าบ้านจ๊างนักประติมากรรมช้างแมมมอธ และช้างเอเชีย
		การขายของ	- งานไม้แกะสลักขนาดต่าง ๆ
4	ศูนย์การเรียนรู้หนองพญาพรหม	การแนะนำสถานที่	- บอกเล่าเรื่องราวของหนองพญาพรหม อยู่ในเขตตำบลออนใต้ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวอีกมากมาย - หนองพญาพรหมเป็นประตูสู่ตำบลออนใต้
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าประวัติของหนองพญาพรหม เชื่อมไปหาตำบลออนใต้ - สอดแทรกประชาสัมพันธ์กิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำกันเป็นประจำทุกปี เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ - เล่าเรื่องตำบลออนใต้พร้อมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ เรื่องราวของวัด เรื่องวิถีชีวิต
		การให้ชม	- ชมบรรยากาศของหนองพญาพรหม - ชมสถานที่แกะสลักไม้ รวมถึงบอกเล่าที่มาที่ไปเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปแกะสลักไม้รูปสัตว์ต่าง ๆ โดยสล่าชาติชาย เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องอุปกรณ์ วิธีการแกะสลักก่อนลงมือปฏิบัติ - ลงมือแกะสลักไม้ - อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ของกลุ่มสอดแทรกสำหรับผู้ที่สนใจ เช่น การตัดตุง การสานกระเป๋าจากเส้นพลาสติก การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากเศษผ้า
		การให้ชิม	- ให้บริการอาหารว่างและเครื่องดื่มให้ผู้เข้าร่วมทำเวิร์กชอป เช่น ข้าวต้มหัวหงอก ขนมต้ม น้ำอัญชัน
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพคู่กับผลงานของตนเอง
		การขายของ	- เลือกซื้อของที่ระลึก รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่คนในชุมชนผลิต เช่น กระเป๋าสาน

ลำดับ	โหม้ง	กิจกรรม	รายละเอียด
			- แนะนำร้านกาแฟในพื้นที่ ได้แก่ ร้านอยากกาแฟ และร้านชื่นคาเฟ่
5	โหล่งฮิมคาว	การแนะนำสถานที่	- เล่าประวัติของวัดสีมารามและเรือนบะเก่า (บ้านเก่า) ในชุมชน
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าความเป็นมาของชุมชนบ้านมอญไทเขิน - เล่าประวัติชุมชนโหล่งฮิมคาว
		การให้ชม	- ชมแผนที่ของดีชุมชน - เยี่ยมชมและแนะนำอุดหนุนสินค้าของแต่ละบ้าน พร้อมเล่าประวัติ และจุดเด่นต่าง ๆ - เดินเล่นในกาดฉำฉา (ทุกวันเสาร์ อาทิตย์)
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปของบ้านศิลปินในโหล่ง เช่น การทำสบู่ การทำผ้ามัดย้อม
		การให้ชิม	- อุดหนุนร้านกาแฟและร้านอาหารภายในโหล่งฯ (ร้านอาหารมีนา)
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายภาพตามจุดต่าง ๆ ในโหล่งฮิมคาว
		การขายของ	- สินค้าของแต่ละบ้านและสินค้าในกาดฉำฉา (ทุกวันเสาร์ อาทิตย์)
6	โรงตีมีด แม่ปูคา	การแนะนำสถานที่	- เล่าเรื่องราวว่าที่นี่เป็นโรงตีมีดแห่งสุดท้ายในอำเภอสันกำแพง - เล่ารูปแบบของมีดที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนล้านนา - เล่าเรื่องราวของมีดลาบกับคนล้านนา
		การบอกเล่าเรื่องราว	- นำเสนอมีดรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นมีดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น มีดลาบ องค์ประกอบของมีดลาบ ดาบเมือง พร้าแจง พร้ากอย - นำเสนอวิธีการใช้งานมีดแต่ละชนิด
		การให้ชม	- ชมการสาธิตการตีมีดและการลับมีด
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- พาลงมือปฏิบัติ โดยแยกชนิดงานตามความสนใจของผู้เยี่ยมชม มีกิจกรรม ดังนี้ + การตีมีด + การสานปลอกมีด (แปมหวาย) + การเข้าด้าม ขัดด้ามมีด + การตอกลายมือ

ลำดับ	โหม้ง	กิจกรรม	รายละเอียด
			+ การทำปลอกไม้ + การลับมีด
		การให้ชิม	- ชิมกาแฟสดจากดอยเทพเสด็จ
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพคู่กับผลงานของตนเอง - นักท่องเที่ยวถ่ายภาพคู่กับมีดชนิดต่าง ๆ
		การขายของ	- มีดชนิดต่าง ๆ และหินลับมีด
7	แหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์	การแนะนำสถานที่	- แนะนำสถานที่กองดีมีศิลป์ และกาดกองดี
		การบอกเล่าเรื่องราว	- การเล่าเรื่องราวของผ้าซิ่นสันกำแพง ซึ่งมีอายุ 100 ปี เรียกว่า ลายก่าน มี 7 สี ซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวงทรงชื่นชอบผ้าซิ่นสันกำแพงมาก จึงแนะนำให้คุณอาภัสรา หงส์สกุล นางงามจักรวาลคนแรกของไทยสวมใส่ จึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของผ้าซิ่นสันกำแพง
		การให้ชม	- ชมกี่ทอผ้าขนาดใหญ่ และกี่ทอพกพาขนาดเล็ก
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- ฝึกทอผ้ากับกี่ทอผ้าใหญ่ - ฝึกทอผ้ากับกี่ทอผ้าขนาดเล็กและสามารถนำกลับไปทำต่อที่บ้านได้ - การย้อมสีธรรมชาติจากดอกทองกวาว ดอกไม้ประจำอำเภอสันกำแพง
		การให้ชิม	- ชิมน้ำอ้อยปลอดสารพิษ ชาเขียว ชาไทย กาแฟสด
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายรูปที่เฮือนโบราณ 100 ปีที่อยู่ภายในชุมชน
		การขายของ	- ของที่ระลึก เช่น ชุดอุปกรณ์กี่ทอผ้าพกพา ผ้าซิ่นทอมือลายก่าน กระเป๋าผ้าลายก่าน
8	โรงปั้นหม้อกองดีห้วยทราย	การแนะนำสถานที่	- บอกเล่าที่มาของชุมชนบ้านหม้อและโรงปั้นหม้อดินบ้านห้วยทราย
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าประวัติชีวิตของแม่จันทร์นวล และวิธีการปั้นหม้อและเผาหม้อ
		การให้ชม	- ชมการสาธิตการขึ้นรูปหม้อโดยแม่จันทร์นวล
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปการทดลองปั้นหม้อหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น จานรองกระถาง กระถางต้นไม้
		การให้ชิม	- ยังไม่สามารถให้บริการในส่วนนี้
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับผลงานของตนเอง

ลำดับ	โหม้ง	กิจกรรม	รายละเอียด
		การขายของ	- หม้อดินเผาขนาดต่าง ๆ
9	กลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม	การแนะนำสถานที่	- เล่าที่มาของกลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม การจัดการกลุ่ม รางวัลที่กลุ่มเคยได้รับ
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าวิธีการย้อมผ้าสีธรรมชาติ การปักผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้า
		การให้ชม	- ชมการสาธิตการย้อมผ้าสีธรรมชาติ การมัดย้อม
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปการย้อมผ้าสีธรรมชาติ การมัดย้อม - กิจกรรม เวิร์กชอปการปักผ้าลงบนย่ามหรือหมวก
		การให้ชิม	- ยังไม่มีการให้บริการในส่วนนี้
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับผลงานของตนเอง
		การขายของ	- ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม น้ำยาล้างจานสมุนไพร และผ้าฝ้ายปัก
10	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม	การแนะนำสถานที่	- เล่าที่มาของศูนย์เรียนรู้ฯ
		การบอกเล่าเรื่องราว	- เล่าถึงประโยชน์และความสำคัญของหญ้าแฝก - เล่าถึงประวัติของแม่เทียมตา ปาลี หมอดินประจำศูนย์ฯ - เล่าถึงการทำงานและเกียรติประวัติของศูนย์ฯ
		การให้ชม	- ชมแปลงปลูกหญ้าแฝก - ชมการสาธิตการทำผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก
		การให้ลงมือปฏิบัติ	- กิจกรรม เวิร์กชอปทำสมุนไพรแช่เท้า ทำลูกประคบชาสมุนไพรใบหม่อนเพื่อสุขภาพ - กิจกรรม เวิร์กชอปทำผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก เช่น หมวก กระเป๋า ดอกไม้ประดิษฐ์ พวงกุญแจ กำไล และสร้อยคอ - กิจกรรม เวิร์กชอปการทำขนมพื้นบ้าน
		การให้ชิม	- ชิมขนมพื้นบ้านและน้ำสมุนไพร
		การถ่ายภาพ	- นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับผลงานของตนเอง
		การขายของ	- ผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกและผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่าง ๆ

ผลจากการเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักจากแต่ละโหม้งมีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นมาของแต่ละโหม้ง พ่อครูแม่ครูแต่ละท่าน และให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทดลองทำงานศิลปหัตถกรรม โดยใช้เวลาที่เหมาะสม ดังนั้น กิจกรรมที่แต่ละโหม้งนำเสนอต้องมีความน่าสนใจ และตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ และพ่อครูแม่ครูสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้ นอกจากนี้ทางวิทยากรยังได้เสริมความรู้เรื่องของการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เช่น การเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ การใช้วัตถุดิบจากในท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในปัจจุบันด้วย

จากการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของทั้ง 10 โหม้งนั้น มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ความต้องการที่จะรักษามรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น (Heritage) เอาไว้ และถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ภายในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านศิลปวัฒนธรรมของอำเภอสันกำแพง ผ่านการร่วมลงมือปฏิบัติทดลองทำงานด้านหัตถกรรม เช่น การทำร่มกระดาษสา การสานตาแหลวซึ่งเป็นเครื่องรางของภาคเหนือ การปั้นหม้อดินเผา การตีมีด การทำอาหารพื้นถิ่น การย้อมผ้าสีธรรมชาติ การปักผ้า การทอผ้า การตัดตุง การแกะสลักไม้ การทำผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก หรือการเรียนรู้วิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ของชาวบ้าน เช่น การใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค การทำเกษตรปลอดภัย การทำชา การชมตลาดชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage) ของแต่ละชุมชนที่นำมาจัดเป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกันที่นักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมกับแต่ละโหม้ง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้มาลงมือทำในพื้นที่ชุมชน เปรียบเหมือนการได้มาประทับรอยมือของตัวเองไว้ (Handprint) และเมื่อนำรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวของ 10 โหม้งมาวิเคราะห์ พบว่าคำว่า **“HANDPRINT”** มีความหมายดังต่อไปนี้

H : Happiness ความสุขที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวและชุมชนจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

A : Appreciation การชื่นชมในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของแต่ละโหม้ง

N : Narrative การบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและงานหัตถศิลป์ที่นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติ

D : Dedication ความทุ่มเทที่แต่ละโหม้งทำเพื่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

P : Participation การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนแต่ละโหม้ง

R : Respect ความเคารพที่นักท่องเที่ยวและชุมชนมีให้ซึ่งกันและกัน

I : Identity อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนที่มีความเฉพาะตัว รอให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัส

N : Natural ความเป็นธรรมชาติของแต่ละโหม้งที่นำเสนอผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ได้ปรุงแต่งแต่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติอยู่แล้ว

T : Tradition นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ประเพณี วิถีชีวิตของชาวบ้านสันกำแพงผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน 10 โหม้ง

3. การเผยแพร่นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบ Heritage Handprint ออกสู่สาธารณะ

ใช้วิธีการขั้นที่ 3 ของกระบวนการ A-I-C ได้แก่ การควบคุมเพื่อให้เกิดความสำเร็จ (Control: C) ด้วยการวางแผนดำเนินการ ได้แก่ การทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลอง และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ในรูปแบบของคลิปวิดีโอ และแผนที่การท่องเที่ยวพร้อมรายละเอียดกิจกรรม ซึ่งจะนำเสนอผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ของแต่ละโหม้งและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว

เมื่อได้รูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวของทั้ง 10 โหม้งแล้ว ในขั้นต่อไป ผู้วิจัยกับชุมชน 10 โหม้ง ได้คัดเลือกพื้นที่สำหรับนำนักท่องเที่ยวทดลองไปทดลองทำกิจกรรม ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 4 โหม้ง ได้แก่ โรงปั้นหม้อกองดีห้วยทราย แหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์ ศูนย์การเรียนรู้หนองพญาพรหม และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม กลุ่มนักท่องเที่ยวทดลองประกอบด้วยคนวัยทำงานและนักศึกษา จำนวน 10 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 8 คน อายุระหว่าง 20 - 50 ปี มีการทำกิจกรรมในวันที่ 3 - 4 สิงหาคม 2567

ภายหลังกิจกรรมการทดลองท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวทดลอง ได้ข้อมูลดังนี้

3.1.1) พ่อครูแม่ครูแต่ละโหม้งมีความตั้งใจในการถ่ายทอดงานภูมิปัญญาหัตถกรรมให้กับนักท่องเที่ยวทดลอง ทำให้เห็นถึงคุณค่าและความตั้งใจของแต่ละท่านเป็นอย่างดี และนักท่องเที่ยวทดลองได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการมาเรียนรู้เรื่องงานหัตถกรรมในพื้นที่ เนื่องจากได้ทราบที่มาที่ไปของงานหัตถกรรมแต่ละชิ้นและได้ทราบวิธีการทำงานฝีมือแต่ละประเภท

3.1.2) การจัดสถานที่และอุปกรณ์สำหรับการทำกิจกรรมมีความสำคัญมาก หากสถานที่มีความเหมาะสม อุปกรณ์ เครื่องมือมีเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวก็จะทำให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมเป็นไปด้วยดี

3.1.3) ในการทำกิจกรรมบางอย่างอาจต้องใช้เวลามากกว่า 2 - 3 ชั่วโมง และขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น แต่ละโหม้งควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่รับได้มากที่สุด โดยพิจารณาถึงต้นทุนด้านบุคลากร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่มีให้มีความเหมาะสม จะทำให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมมีความราบรื่นและสนุกสนาน ไม่ต้องรอกันเป็นเวลานาน

3.1.4) นักท่องเที่ยวทดลองส่วนใหญ่สะท้อนว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน 10 โหม้งนับเป็นประสบการณ์ใหม่ เพราะไม่เคยทราบมาก่อนว่าที่สันกำแพงมีงานหัตถกรรมที่น่าสนใจอย่างอื่นนอกจากร่มบ่อสร้างแต่ประเด็นสำคัญที่นักท่องเที่ยวทดลองให้ข้อสังเกต คือ การที่สถานที่ของแต่ละโหม้งที่ตั้งอยู่ในชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางลำบาก อย่างไรก็ตาม การที่แต่ละโหม้งตั้งอยู่ในชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเสน่ห์และบรรยากาศของชุมชนที่นอกเหนือจากการมาเพื่อทำกิจกรรมแต่เพียงอย่างเดียว

3.1.5) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน 10 โหม้ง สามารถเป็นช่องทางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายได้โดยตรง เพราะนักท่องเที่ยวที่มาทำกิจกรรม สามารถถ่ายทอดข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับผู้อื่นที่มีความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ของแต่ละโหม้ง และสามารถติดต่อซื้อขายกับ 10 โหม้งโดยตรงได้ หรือตัวนักท่องเที่ยวเองอาจเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ซื้อในอนาคตได้

3.2 การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint

จากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า ผู้วิจัยได้จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ในรูปแบบของคลิปวิดีโอ และแผนที่ท่องเที่ยวที่มีรายละเอียดกิจกรรมของทั้ง 10 โหม้ง เพื่อนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียของแต่ละโหม้งหรือช่องทางอื่น ๆ โดยรายละเอียดของคลิปวิดีโอนั้นประกอบไปด้วยแผนที่ของทั้ง 10 โหม้ง ภาพบรรยากาศโดยรวมของทั้ง 10 โหม้ง และภาพกิจกรรมการทำงานหัตถกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ลงมือทำเวลามาเยี่ยมเยือน เพื่อให้ผู้ที่ได้รับชมคลิปวิดีโอเห็นภาพที่ชัดเจน โดยถ่ายทำออกมาในเชิงมิวสิกวิดีโอประมวลภาพบรรยากาศโดยรวมของทุกโหม้ง ความยาว 6 นาที

ภาพที่ 1 สื่อคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบ Heritage Handprint 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

ในส่วนของสื่อแผนที่ประชาสัมพันธ์จุดท่องเที่ยว 10 โหม้งและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ Heritage Handprint นั้น ด้านหน้าเป็นภาพแผนที่ที่มีการหมายจุดพร้อมพิกัดของแต่ละโหม้ง และด้านหลังเป็นรายละเอียดกิจกรรมของแต่ละโหม้งพร้อมข้อมูลติดต่อ ซึ่งหากมีผู้ที่สนใจก็สามารถติดต่อสอบถามข้อมูลรายละเอียดได้ที่แต่ละโหม้งโดยตรง

ภาพที่ 2 แผนที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

สรุปผลและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษา ชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า สรุปผลได้ดังนี้

1. จากการสำรวจสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋าพบว่า บางแห่งมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำและมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาตลอดอยู่แล้ว เป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศอยู่แล้ว เช่น ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง บ้านจ๊างนัก โหล่งฮิมคาว กาดจาวเขิน บางแห่งทำกิจกรรมในรูปแบบของการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่จะมีคนมาศึกษาดูงานและทำกิจกรรมงานฝีมืออยู่บ้าง เช่น แหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์ กลุ่มสานศิลป์ถิ่นหัตถกรรม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม และศูนย์เรียนรู้หนองพญาพรหม ในขณะที่บางแห่งยังไม่เคยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาก่อน เช่น โรงตีมีดแม่ปูคา โรงปั้นหม้อกองดีห้วยทราย ซึ่งเป็นพื้นที่ในการประกอบอาชีพของพ่อครูแม่ครู แต่ทุกแห่งล้วนมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนและสามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านศิลปหัตถกรรมได้

2. จากการอบรมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมแบบสร้างสรรค์ หรือ A-I-C (Appreciation Influence Control) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 35 คน ในขั้นที่ 1 ขั้นเห็นคุณค่า (Appreciation: A) เพื่อพูดคุยเรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาในชุมชนที่ผ่านมา และสอบถามความคาดหวังในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปัญหาที่พบ คือ การขาดประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขาดการสนับสนุนทั้งด้านองค์ความรู้และงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน และปัญหาหลักที่สำคัญ คือ ระบบขนส่งมวลชนที่สามารถพานักท่องเที่ยวที่ไม่มีพาหนะส่วนตัวให้เดินทางมาถึงแต่ละโหม้งได้ เนื่องจากที่ตั้งของแต่ละโหม้งนั้นอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทำให้การเดินทางอาจจะไม่สะดวกนัก ในส่วนของความคาดหวังของแต่ละโหม้งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน คือต้องการให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้งานด้านหัตถศิลป์ในแต่ละโหม้งเพิ่มมากขึ้น และต้องการการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาเที่ยวที่อำเภอสันกำแพงมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และต้องการให้มีกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างฝีมือและงานด้านวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาให้กับทั้งนักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ภายในชุมชน ซึ่งหากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติและสามารถสร้างรายได้ให้ด้วยก็จะทำให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงคุณค่าและเป็นแนวทางในการสืบทอดงานฝีมือที่สามารถทำเป็นอาชีพภายในชุมชนของตนเองได้ นอกจากนี้ยังต้องการสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ

10 โหม้ง เช่น แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวหรือคลิปวิดีโอเพื่อนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละโหม้ง และที่สำคัญที่สุด คือ ต้องการให้มีบริการรถขนส่งสาธารณะหรือรถรับส่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปยังโหม้งต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

ส่วนขั้นที่ 2 เป็นขั้นตอนการมีปฏิสัมพันธ์ (Influence: I) ใช้วิธีการระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโหม้ง ผลที่เกิดขึ้นคือ แต่ละโหม้งสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การแนะนำสถานที่ การบอกเล่าเรื่องราว การให้ชม การลงมือปฏิบัติ การให้ชิม การถ่ายภาพ การขายของ ซึ่งแต่ละโหม้งก็พยายามออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ต้นทุนในด้านต่าง ๆ และศักยภาพที่มีอยู่ โดยแต่ละโหม้งมีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นมาของแต่ละโหม้ง ความเชี่ยวชาญของพ่อครูแม่ครูแต่ละท่าน และให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทดลองทำงานศิลปหัตถกรรมโดยใช้เวลาที่เหมาะสมและได้ชิ้นงานกลับบ้าน พร้อมทั้งมีแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวที่ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะของความสุข (Happiness) ความชื่นชมในวิถีชีวิต ภูมิปัญญา (Appreciation) การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนและงานหัตถศิลป์ (Narrative) ความทุ่มเทในการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา (Dedicate) การมีส่วนร่วม (Participation) ความเคารพซึ่งกันและกัน (Respect) อัตลักษณ์ของแต่ละโหม้ง (Identity) ความเป็นธรรมชาติ ไม่ปรุงแต่ง (Natural) และการเรียนรู้ประเพณีวิถีชีวิตของแต่ละโหม้ง (Tradition)

3. ในขั้นที่ 3 ของกระบวนการ A-I-C ได้แก่ การควบคุมเพื่อให้เกิดความสำเร็จ (Control: C) ด้วยการวางแผนดำเนินการ ได้แก่ การทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลอง และการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนแบบ Heritage Handprint ในรูปแบบของคลิปวิดีโอ และแผนที่การท่องเที่ยวพร้อมรายละเอียดกิจกรรม เพื่อนำเสนอผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ของแต่ละโหม้งและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผลจากการทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน 4 โหม้ง ได้แก่ โหม้งปั้นหม้อกองดีห้วยทราย โหม้งแหล่งเรียนรู้กองดีมีศิลป์ โหม้งศูนย์การเรียนรู้หนองพญาพรหม และโหม้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านม่วงชุม นักท่องเที่ยวทดลองเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานหัตถศิลป์รูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอสันกำแพง ได้ทำความรู้จักพ่อครูแม่ครูภูมิปัญญา ได้เรียนรู้วิถีชีวิต บรรยากาศในชุมชนที่ตั้งของแต่ละโหม้ง แต่สิ่งที่เป็นข้อสังเกตจากนักท่องเที่ยวทดลอง คือ การเดินทางไปยังแต่ละโหม้ง เนื่องจากที่ตั้งของแต่ละโหม้งนั้นอยู่ภายในชุมชนที่จำเป็นต้องมียานพาหนะเพื่อเดินทางไปและกลับ ดังนั้นจึงควรมีการวางระบบการขนส่งหรือประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มียานพาหนะส่วนตัว

เพราะการใช้ขนส่งมวลชนอย่างรถคิวสันกำแพงหรือบริการรถรับจ้างจากแอพลิเคชั่น (application) ต่าง ๆ อาจจะไม่สะดวกนัก

ในส่วนของการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋านั้น นักวิจัยได้จัดทำในรูปแบบคลิปวิดีโอที่มีประกอบไปด้วยแผนที่ 10 โหม้ง ภาพบรรยากาศของสถานที่ และภาพกิจกรรมการทำงานหัตถกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ลงมือทำเมื่อมาเยือน 10 โหม้ง นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผ่นพับเป็นภาพแผนที่เชื่อมโยงแหล่งที่ตั้งของ 10 โหม้งพร้อมพิกัด ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวพร้อมข้อมูลการติดต่อของแต่ละโหม้ง สำหรับใช้ในการประชาสัมพันธ์ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์ รูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้มาจากความต้องการของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้ต่อไปเพื่อสร้างความรับรู้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา พบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ Heritage Handprint ที่ 10 โหม้งออกแบบขึ้นมานั้น มีลักษณะที่ตรงกับรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการลงมือทำงานหัตถกรรมของแต่ละโหม้ง ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวและการแนะนำของพ่อครูแม่ครู สอดคล้องกับงานของ วรพงษ์ ผูกภู่ และคณะ (2564) ที่ระบุว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน และยังเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวศักยภาพสูงของประเทศไทย เนื่องด้วยมีการปรับจากกิจกรรมที่เป็นอาชีพหรือเป็นงานประจำที่ทำอยู่แล้วมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถเพิ่มคุณค่าในด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาเหล่านี้ และเพิ่มมูลค่าในแง่ของการสร้างรายได้เสริมจากการมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกิจกรรมทำงานหัตถกรรม ยิ่งไปกว่านั้นจะมีการยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวของทั้ง 10 โหม้ง เป็นส่วนหนึ่งในงานเทศกาลตามรอยความทรงจำหัตถกรรมสันกำแพง ภายใต้งานเชียงใหม่เมืองเทศกาล ที่จะเกิดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2568 สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2566) ซึ่งระบุว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมนั้นสามารถสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวผ่านวัตถุสิ่งของ ภูมิปัญญา จิตวิญญาณ และประวัติศาสตร์หรือผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

2. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า เป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักวิจัย นับตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการตัดสิน (Decision Making) ว่าจะมีการรวมตัวกันเป็น 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า เพื่อร่วมออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการประชุมสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในชุมชน และมีการตั้งคณะกรรมการทำงานอย่างเป็นทางการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ตั้งแต่การค้นหาทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในชุมชนและวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม การร่วมกันออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การทดสอบกิจกรรมการท่องเที่ยว การถ่ายทำคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ได้แก่ การได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการจัดงานเทศกาลตามรอยความทรงจำหัตถกรรมสันกำแพงของทั้ง 10 โหม้ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการขับเคลื่อนการฟื้นคืนจิตวิญญาณเมืองเชียงใหม่ โดยคณะกรรมการร่วมภาคเอกชน (กกร.) จังหวัดเชียงใหม่ เครือข่าย 12 สถาบันอุดมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มูลนิธิสืบสานล้านนา Greater Chiang Mai และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ถือเป็นการยกระดับความร่วมมือและเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของทั้ง 10 โหม้งต่อไปในอนาคต และขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation) ผ่านการเข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังการสรุปโครงการและสะท้อนความคิดเห็นของทั้ง 10 โหม้ง ผ่านเวทีประชุมเพื่อคืนข้อมูล สู่ชุมชน เป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมครบทุกขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิดของ สุธิดา แจ้งประจักษ์ (2565) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ร่วมคิดค้นและวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ร่วมตัดสินใจวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล

3. การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ Heritage Handprint ของชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า ในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากการแสดงความคิดเห็นของชุมชนที่ต้องการแผนที่แสดงที่ตั้งของแต่ละโหม้ง และมีข้อมูลกิจกรรมของแต่ละโหม้งประกอบด้วย แต่ผู้วิจัยพบว่า พฤติกรรมของคนในปัจจุบันนิยมเสพสื่อที่เป็นภาพเคลื่อนไหวที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ จึงได้จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของคลิปวิดีโอเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ 10 โหม้ง โดยอาศัยความร่วมมือในการถ่ายทำจากทั้ง 10 โหม้งเป็นอย่างดี ทำให้ได้สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางทั้งออนไลน์และออฟไลน์ 2 รูปแบบ คือ แผนที่ 10 โหม้งพร้อมรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการบ่งชี้พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) และคลิปวิดีโอแนะนำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของทั้ง 10 โหม้ง ซึ่งแต่ละโหม้งสามารถนำไปประชาสัมพันธ์ข้อมูลของ 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า ให้กับสาธารณะก่อนที่จะมีการจัดงานเทศกาลตามรอยหัตถกรรมความทรงจำสันกำแพง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติมา อินทะกูล และ ณัฐพร ตั้งเจริญชัย (2563) ที่ศึกษาวิจัยศักยภาพของชุมชนในตำบลวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีการจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสื่อข้อมูลผ่านการสแกน QR Code ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน 10 โหม้ง โหล่งผญ๋า

1. คณะกรรมการของทั้ง 10 โหม้ง ควรมีการติดต่อประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือที่ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่เป็นในด้านอื่น ๆ ด้วย

2. ทั้ง 10 โหม้งควรทำการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ที่เป็นของตนเองและขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล

3. ทั้ง 10 โหม้งควรพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานด้านการให้บริการ เช่น การปรับปรุงสถานที่ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีความพร้อมและเหมาะสมกับการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาร่วมกิจกรรม

4. ควรมีการสร้างความร่วมมือกับโหม้งอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อเป็นการขยายเครือข่ายในพื้นที่อำเภอสันกำแพง

5. ควรมีการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านทุก ๆ โหม้งให้มีการเผยแพร่เป็นสากลสู่ตลาดออนไลน์ได้

6. ทั้ง 10 โหม้งควรพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากที่มีอยู่ให้มากขึ้นและทันสมัยมากขึ้นเพื่อสร้างความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเรื่องการสร้างระบบขนส่งที่มีประสิทธิภาพสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีพาหนะเป็นของตนเองเพื่อเดินทางไปยังโหม้งต่าง ๆ ได้

2. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ที่น่าสนใจให้กับแต่ละโหม้ง โดยทำร่วมกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชน

3. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแอพลิเคชั่นสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของ 10 โหม้ง

4. ควรมีการทำวิจัยในเรื่องการพัฒนาตลาดและแนวทางการขายเส้นทางการท่องเที่ยว 10 โหม้งให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กฤติมา อินทะกูล และณัฐพร ตั้งเจริญชัย. (2563). การศึกษาศักยภาพของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9*(3), 53-70.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570)*. [ออนไลน์]. https://drive.google.com/file/d/1eWJvZe1dHLKlABXB6PDJZXKVav4f-9hQ/view

เจน จันทรสุภาเสน, กาญจน์ คุ้มทรัพย์, รุจิรา คุ้มทรัพย์, ศศิธร แท่นทอง, เขมปริต ขุนราชเสนา, ฤทัยรัตน์ น้อยคนดี, ชชุรัตน์ ศรีจันทวงศ์ และกฤติกา บูรณโชคไพศาล. (2563). การใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด ในพื้นที่ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารรัชตภาคย์, 14*(37), 204-214.

ประชาธรรม. (2566). *เครือข่ายสันกำแพง “6 โหม้ง โหล่งผญ๋า” จับมือ อบจ.เชียงใหม่ ขยายพื้นที่สีเขียวสันกำแพง.* https://prachatham.com/05082566-01/

วรพงศ์ ผูกภู่, ฐิติ ฐิติจำเริญพร,วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล, อิสรี แพทย์เจริญ, พินทุสร อ่อนเปี่ยม และ จิตรลดา ปิ่นทอง. (2564). *รูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาพื้นที่ต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

สุดารา สุจฉายา. (ม.ป.ป.). สันกำแพง ข้อมูลประวัติศาสตร์สังคม เมืองสันกำแพงโบราณและแหล่งหัตถกรรมสันกำแพง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

สุธิดา แจ้งประจักษ์. (2565). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6*(2), 214-222.

อัจฉริยาพร คันธมาลาเจริญ. (2564). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในแนวทางการท่องเที่ยว 4.0 กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลกื้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

The Momentum. (2565). *San Kamphaeng Rebrand มองประวัติศาสตร์ ‘สันกำแพง’ 3 ยุค จากชุมชนหัตถกรรมสู่ย่านสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่.* https://themomentum.co/feature-san-kamphaeng-rebrand/